

В: Пимпирева, Ж. (съст.) Бесарабските българи в постсъветското пространство. Култура, политика, идентичност. София, Логис, 2012, с. 345-537.

„Завръщане” на бесарабски българи в България – интерпретативни рамки за изследване на процеса

Ана Лулева

Можем ли да говорим, и в какъв смисъл, за „завръщане” на бесарабски българи в България? В какви интерпретативни рамки да поставим процеса на имиграция? Какви са възможните теоретични перспективи и какъв ключ можем да използваме за анализ на миграциите на българи от Бесарабия към България, които протичат от началото на 90-те години до днес? Това са въпроси, които възникнаха по време на участието ми в научния проект „Бесарабските българи в постсъветското пространство. Култура, политика, идентичност”, в който имах задачата да се фокусирам върху бесарабските българи в България. Тук ще предложа един опит за концептуализиране на проблема.

След почти вековно прекъсване на връзките с историческата прародина, към края на 80-те години на XXв. контактите на българи от Бесарабия и България се активизират. След разпадането на СССР и създаването на подходящи политически условия става възможна трудовата миграция в чужбина и миграция на студенти бесарабски българи, които постъпват в български висши учебни заведения. Именно студентите са основният поток, който генерира постоянна емиграция на българи от Украйна и Молдова към България. Към 2010 г., по сведения на Държавната агенция на българите в чужбина, в България живеят над 20 000 бесарабски българи. Малко се знае за социологическия профил на тези имигранти. Доколкото ми е известно, държавните институции не събират и не разполагат с информация за по-нататъшното движение на получилите българско гражданство българи от историческата диаспора. По тази причина не е известно каква част от тях остават в страната, каква част продължава миграцията към трети страни; какви са връзките със страните на произход (Украйна и Молдова). Липсата на такава информация би могла да се тълкува като показател за незаинтересуваността на българските институции и съответно за липса на специална политика към тази имигрантска група. Това обстоятелство контрастира с емоционалното говорене в медиите за българската диаспора в Бесарабия и нейните

«възвръщеници» [Sic] в Родината (обикновено по повод на мероприятия, с които организации на бесарабските българи се стремят да привлекат публичното внимание и да поставят проблемите, пред които са изправени те в българското общество приемник).

Имиграцията на българи от Украйна и Молдова се различава от всяка друга имиграция в България. Процесът е сравним с имиграцията на понтийски гърци в Гърция след разпадането на СССР, на етнически немци от бившите съветски републики в Германия, на руски и украински евреи към Израел. Докато тези стари диаспори и миграциите към прародините им са обект на значителен брой изследвания (и по този начин са част от международния научен дебат¹), за миграциите на българската диаспора в Бесарабия към България се пише рядко. Едно голямо изключение са изследванията на Александър Ганчев по темата и на младата авторка Мария Воинская за студентите бесарабски българи във ВТУ (Ганчев 2006: 265–274; 2008: 86–99; 2009; Воинская 2007: 408–428). Темата беше дискутирана в три доклада по време на конференцията, организирана през май 2012 г. в рамките на изследователския проект „Бесарабските българи в постсъветското пространство. Култура, политика, идентичност“, което, надявам се, е началото на един по-голям (и заслужен) интерес към нея².

Две са ключовите понятия, които описват състоянието на общността и мобилността на бесарабските българи: «диаспора» и «транснационализъм». Ще се спра на тях последователно и в сравнение, за да разгледам полезността им за анализа на процесите.

Концепцията за диаспора има дълга история в социалните и хуманитарните науки. Една от първите дефиниции предлага William Safran (1991: 83–84), който описва диаспората със следните 6 характеристики: хора, 1. чиито предци са разпръснати (най-често насилствено) към две или повече отдалечени места; 2. които поддържат колективна памет (вкл. и митична) за родината си; 3. които вярват, че не са – и не могат да бъдат – напълно приети в обществото-приемник и поради това се чувстват в изолация и отчуждени от него; 4. възприемат дома на предците си като своя истински

¹ Срв. King, Melvin 1998; Kokot, Tölöyan, Alfonso 2004.

² Срв.: Лулева, А. Завръщане на бесарабски българи в България – интерпретативни рамки за изследване на процеса; Билга, М. Българите от Бесарабия в политиката на България след 1991г.; Манджукова, Р. България – мечта и реалност... (срещи на бесарабските българи с реалността в бленуваната прародина). < <http://www.besarabski-bulgari.org> > (последно посетен на 12. 08. 2012).

дом и като място за евентуално завръщане; 5. ангажирани са в поддържане на родината си; 6. тяхното груповото съзнание и солидарност са дефинирани чрез връзката им с родината. За Сафран „идеалният тип”, отговарящ на описанието, е еврейската диаспора. Други диаспори според него изпълняват в различна степен посочените критерии: такива са арменци, гърци, магребинци, кубинци, китайци. Този възглед, основополагащ за концепцията за диаспора, неизменно се дискутира и в някои части е ревизиран от следващи автори. Близко до него е разбирането на Робин Коен (Cohen 1997), който посочва следните белези на диаспората: разпръскване от родината, често по травматичен начин, но и напускане в търсене на работа заради търговски дела или колониални амбиции; колективна памет и мит за родината; идеализация на отечеството на предците; копнеж по завръщане; силно групово етническо съзнание, запазено за дълго време; трудни отношения с обществото приемник; съзнание за солидарност със сродните етнически групи в други страни. Коен също подчертава, че в първоначалното значение на «диаспора» е вложен смисъл на разселване в резултат на травматично историческо събитие като посочва класическите в този смисъл диаспори – евреи, арменци, гърци. Той предлага и типология на диаспорите: жертвени, империалистически, трудови, търговски, културни/хибридни – типология, изведена от причините за диаспоризацията. И в двете концепции връзката с родината и желанието за завръщане в нея са особено силно подчертани.

С времето концепцията за диаспора се разширява и с това понятие се обозначават групи на трудови мигранти, които запазват известни емоционални и социални връзки с родината си; говори се за етнокултурни диаспори или такива, които са назовани по политически критерии (либерална, консервативна) или страната на произход; стига се дотам с това понятие да се определя всяка популация, която е разпръсната в пространството. Последното е пример за това, че универсализирането на понятието го лишава от смисъла му (според Роджърс Брубейкър «универсализирането по парадоксален начин означава изчезване на диаспората», Brubaker 2005: 3). Чрез производните термини – диаспоризация, ре-диаспоризация – се обозначава процесът на образуване на диаспора; изключително широко се използва определението «диаспоричен», което се отнася до съзнание, мрежи, национализъм, култура, религия. Роджърс Брубейкър вижда три основни елемента, конститутивни за диаспората: дисперсност/разсейване в пространството, ориентация към родината и поддържане на границите с другите (Brubaker 2005: 1–19).

Това всъщност са и основните линии, по които се води дискусиата за диаспората.

1. По отношение на дисперсността редица автори (вкл. и вече споменатият по-горе Робин Коен) изтъкват, че не е задължително разпръскването да бъде насилствено. Също така тук се отнасят и случаите, в които не хората, а държавните граници се преместват и разкъсват етническите общности, части от които остават извън родината. В този пункт проличава връзката на диаспората с националната държава – връзка, на която ще се върна по-късно отново.

2. По отношение на ориентацията към родината – реална или въображаема – като източник на идентичност, ценности и лоялност, също се наблюдава промяна на интерпретациите. Докато в определението на Сафран се отдава голямо значение на връзката с родината на предците (и съответно се лансира идеята за копнежа по изоставения роден дом), следващи автори ревизират тази центрираност и постулирането на копнежа за завръщане, като подчертават, че много по-голямо значение за живота в диаспората могат да имат децентрираните връзки и отношения с други групи в обществото приемник, а не непременно връзката с родината и завръщането в нея (Clifford 1997).

3. Идеята за границата има основополагащо значение в антропологичните и етнологичните изследвания и съответно се свързва с въпросите за запазването на етнокултурната идентичност или асимилация на общността. Тук ясно се обособяват две посоки на разглеждане на границите на общността: като запазване на колективната идентичност (в нашия случай – съхраняване на българското), т.е. удържане, укрепване на границата между диаспората и обществото приемник и друга, която акцентира върху пропускливостта и ерозирането на границата. Последното е характерно за перспективата на транснационализма и идеята за хибридност на идентичностите, лансирана от Stuart Hall (1994: 392–401).

За поддържането/разрушаването на границите между диаспората и обществото приемник, впрочем, както и за ориентацията и връзката с родината, важно значение има перспективата на дългото траене (*longue duree*) и смяната на поколенията. Както показва нашият случай, обаче, тези процеси може да претърпят развитие дори и в краткото време на постсоциалистическия преход (срв. студиите на Б. Нягулов и Ж. Пимпирева в този сборник).

Националната държава е основният концептуален „друг“, спрямо който диаспората се дефинира (Tölölyan 1991; Clifford 1997). Мисленето на диаспората през категорията на националната държава е устойчиво и има своите основания за анализа на някои аспекти от състоянието и развитието #и, но липсата на критичен поглед върху

тази връзка може да доведе до припокриване на понятията, до нерелевантно възприемане перспективата на (своята) национална държава (на «метрополията» – в случая на бесарабските българи) в научния дискурс – една позиция, която се определя като методологически национализъм и която все повече се критикува в социалните науки. Според Nina Glick Schiller за методологическия национализъм е характерно сливане на концепцията за общество с тази за национална държава, припокриване на социалните и държавни граници, което автоматично поставя имигрантите в позицията на «други» спрямо хомогенизираната цялост на местните (Glick Schiller 2010) . Това е разбиране, което води до «групизъм» (по думите на Брубейкър – портретиране на диаспората като материална, количествено измерима, свързана цялост), което есенциализира и политизира диаспората, превръща я в участник в политически проекти. Разглеждани през призмата на нацията-държава, връзките на диаспората с родината и имиграцията се разбират обикновено като политически средства, актьори и поле за мобилизиране на национални/патриотични чувства. За да се преодолее този проблем на «групизма», Брубейкър предлага диаспората да се мисли не в субстанционалистски термини като свързана цялост и същност, а като идиом, позиция, изявление (Brubaker 2005: 12). Това е един деконструктивистки и дискурсивен подход към диаспората. Като позиция и изявление диаспората е начин за формулиране на идентичности и лоялности. Тук може да се направи и следващата стъпка в анализа на конструирането на диаспоричната идентичност (както при конструирането на националната идентичност): да се очертаят водещите активни фигури във формулирането на диаспоричната идентичност – а именно – елитите на диаспората (интелектуалци, политици, общественици), които имат водеща роля за формирането на етнокултурна памет и съзнание на общностна принадлежност у нея. Да се отчете също ролята на елитите на страната на произход, които оказват въздействие върху общественото мнение в собствената си страна, конструирайки образа на диаспората. Това е перспектива, разкриваща диаспората като категория на практиката. Като такава, «диаспората» се използва за предявяване на искания, за артикулиране на проекти, за формулиране на очаквания (Brubaker 2005). Като категория на практиката тя участва в политическия дискурс, изпълнява национално-мобилизиращи функции в страната на произход. В този план дискурсът за диаспората може да се използва за инструментални цели, включително и в контекста на политиките и законодателството на ЕС. В този случай от аналитична гледна точка са важни както дискурсивните употреби на термина «диаспора», така и условията, в които тя се мобилизира и целите, за които се използва.

Докато «диаспора» е до голяма степен предизвикващ емоции (топъл) политически термин, транснационализмът е повече неутрален (студен) академичен термин (Ваубöck 2010: 317). Диаспората се асоциира с общност, група, колективна идентичност, транснационализмът – с процесуалност и прекосяване на националните граници. Диаспората се описва с термини на родство, клони, корени – «goods and routes» („корени и пътища”, по известната формулировка на Джеймс Клифърд), с конотации за есенциалистски образи на органичното. Транснационализмът се описва с термините на пространство, поле, мрежи, връзки. Диаспората често препраща към националната държава и междудържавни отношения, транснационализмът – към взаимоотношения отдолу, на неправителствени организации, на не-държавни актьори, на самите мигранти. Транснационалната общност се определя като общност на мигранти, чиито членове са свързани в реални мрежи, свързващи ги със страната на произход. Тази връзка не е нито митична, нито въображаема, тя е жива чрез реалните практики на всекидневния живот (Weinar 2010: 76).

Друго важно разграничение между двете понятия е по отношение на опозицията идентичност и мобилност. Изследванията на диаспората се фокусират върху колективната идентичност, докато тези на транснационализма извеждат идеите си от трансграничната мобилност. Макар и в двете да се работи с понятията „мобилност” и „идентичност”, има разлика в акцентите. Концепциите за диаспората се интересуват и поставят акцента върху колективната идентичност, нейното съхранение, предаване, опазване. Често се подчертава общата идентичност на разкъсаните части на нацията – обща, въпреки разкъсването #и, когато това е станало в резултат на промяна на държавните граници. В този случай културната идентичност се представя като неизменна във времето. В перспективата на транснационализма изследването на културата се основава на идеите за хибридность, културния превод, в който са ангажирани хората, които са медиатори между двете страни. Голяма част от тези изследванията са повлияни от новата парадигма на мобилността (Sheller, Urry 2006).

Друга разлика между изследванията на диаспората и на транснационализма е по отношение измерението на времето. При диаспората имаме най-често големи периоди, дълго време, което трае няколко поколения. Този дълъг времеви хоризонт различава диаспората от транснационалната миграция и транснационалната общност, които могат да обхващат и само едно поколение. Приема се, че е необходимо време, за да се развие една транснационална общност в диаспора.

За българската диаспора в Бесарабия са валидни повечето от дефинитивните критерии за диаспора, описани от Сафран и Коен: представата за насилствено разселване, връзката с родината (която претърпява различни метаморфози за времето от две столетия), съзнанието за етнокултурно различие от обществото приемник, и особено голямото значение на локална идентичност – чувството за принадлежност към родното място, към родното село (срв. студиите на Ж. Пимпирева и Г. Георгиев в този сборник).

Ако се върнем на въпроса как да определим процеса на миграция на бесарабски българи в България: като «завръщане», движение на контра-диаспора или транснационална миграция, би трябвало да разграничим поне следните перспективи: тази на мигрантите, тази на публичния дискурс в обществото приемник, формиран от държавни институции, граждански организации и неформални общности, и динамиката им в последните две десетилетия.

За бесарабските българи, които формират временната или постоянна имиграция в България, страната на произход (родината) е Украйна/Молдова. България е митичната прародина, а днешното българско общество е в ролята на общество-приемник. Следователно не можем да говорим за «завръщане» на емигранти в класическия смисъл на термина, защото миграцията към България не се отнася нито за поколението, което е осъществило първоначалната емиграция, нито дори за второто поколение – неговите потомци. Това е движение обратно 200 години след преселението в Бесарабия. В този смисъл може да става дума само за едно символично «завръщане».

В българския официален публичен дискурс, изразяващ интересите на националната държава, който се представя от държавните институции (Държавната агенция на българите в чужбина, министри, държавни служители), от политически партии, и се възприема и репродуцира също така от обикновени, национално ангажирани граждани, процесът на имиграция на бесарабски българи е *par excellence* «завръщане на българи от историческата диаспора». Те са определяни като «истински българи», които укрепват нацията и са полезни за нея, за разлика от етнически чуждите – турци, цигани и македонци. Така например младежката секция на ВМРО помага за адаптацията на бесарабски студенти под мотото «Искам България чиста». В този дискурс най-добре проличават възможностите за политизиране и рамката на национализма, в която се разполага есенциалистката концепция за диаспората. В него ключовите идеи са: ненакърнената връзка и принадлежност на бесарабските българи

към България, приносят им за просперитета на нацията в миналото и (неоценената от българската държава все още) полезност за бъдещето #и.

Особено активно се възползва от идеята за опазване българщината на бесарабските българи в противовес на чуждите партия «Атака». Под заглавие «Безумна администрация пъди бесарабските българи от родината. Студенти от Украйна и Молдова плащат на цигани, за да потвърдят с декларации нашения им произход» в-к «Атака» (2008 г.) излиза със статия, в която описва трудностите в доказването на български произход, пред които да изправени бесарабските българи, подаващи документи за българско гражданство. Проблемът е интерпретиран в националистически и ксенофобски дух:

„Защо Държавната агенция за българите в чужбина се опитва да прогони бесарабските ни съотечественици, питаме и ние. Защо е толкова тромава процедурата за придобиване на българско гражданство за украински и молдовски граждани от Бесарабия? Защо турските и македонските граждани от небългарски произход, които не носят в себе си нищо българско и не знаят езика, негласно и по обиколни начини до две години стават законни граждани на България? Докато хората от Бесарабия, които по дух, самосъзнание и произход са българи, трябва непременно да чакат две години, за да станат пълноправни граждани на страната ни? <http://www.vestnikataka.com/?module=displaystory&story_id=55298&edition_id=950&format=html>(последно посетен 15.03. 2012).

По повод на Първия събор на бесарабските българи в България, организиран през 2010 г., Божидар Димитров, тогава министър без портфейл, съобщава позитивни новини за желанието на бесарабски българи да получат българско гражданство. Елена Николова, държавен експерт в ДАБЧ, пише:

«Първият Събор на бесарабските българи се състоя в Деня на независимостта – 22 септември. Любезните домакини от Столична община – район Младост зачетеха огромните заслуги на бесарабските българи в нашето политическо и културно-историческо развитие. Те са активни участници в процесите на българското възраждане, националноосвободителните борби на нашия народ, изграждането на новата българска държава след 1878 г. Те са духовници, писатели, революционери, опълченци, строители на съвременна България... Столична община-район Младост поде инициативата да осъществи това първо по рода си културно събитие в нашата столица. То бе ориентирано към съвременните проблеми и процеси сред бесарабските българи. Стремехът на любезните домакини бе да допринесат за сближаването на

българската общественост с тези наши сънародници. Значима част от тях са се завърнали в прародината България и наш дълг е да подпомогнем тяхната адаптация и интеграция в новите за тях условия и социална среда <<http://portal-bg1.ning.com/page/prvi-sbor-na-besarabskite>> (последно посетен на 2. 04. 2012).

Във връзка с това събитие Божидар Димитров дава изявления за политиката на правителството по облекчаване на процедурата по придобиване на българско гражданство от бесарабски българи. Периодично се лансира идеята за заселването им в „обезлюдени и циганизиращи се села”. Тези идеи намират подкрепа сред „патриотично” мислещи граждани:

«Бесарабските българи са като нас. Те населяват най-старите територии на България. Изключително работливи, млади и интелигентни, те ще са гръбнакът на новите фермерски организации! Имаме цели пустеещи села, а необработваемите земи са 40%. Те ще окажат позитивен ефект върху демографията на България. Трябва да се отстояват националните интереси и от всички граждани!» <<http://www.dennews.bg/news/2010/9/24/256-500-000-besarabski-bulgari-izplashiha-london>> (последно посетен на 1.05. 2012).

През юни 2011 г. от Съюза на патриотичните сили „Защита” също се обявяват за предоставяне „безвъзмездно или за дълг срок по 20-30 дка земя на бесарабските българи, които проявят желание да се заселят у нас, като за целта вече е учредено сдружение „България ви зове“. <<http://www.desant.net/show-news/22353/>> (последно посетен на 17. 04. 2012).

В публичното говорене за бесарабските българи е възприето конструирането на диаспората като морално по-добрия «друг» на нацията – заради страданието на преселението, заради дългите години на изолация и запазена традиционна култура, език и дух. Ще приведа само един пример, цитат на държавен експерт:

«Нека съвременна България тачи спомена за своите сънародници, извършили подвига на преселението, поддържали вече два века жива връзката си с прародината, съхранили своята вяра, език, традиции, жертвоготовно подпомагали нашето Отечество в най-тежките периоди от историческото му развитие!» <<http://portal-bg1.ning.com/page/besarabskite-blgari>> (последно посетен на 17. 04. 2012).

Широко разпространена е представата, че в Бесарабия живеят българи, но чисти, непоковарени от модерните времена и нрави, и заради това – по-истински. Преселването им се представя като съдба, животът там – като подвиг в съхраняването на българщината, а завръщането в България – като «чиста емоция» и израз на тяхното

родолюбие (срв. Михов, Георгиев б. г.). Това е един идеализиращ, патриотичен поглед към диаспората през оптиката на «българското». В това разбиране онези «синове и дъщери на диаспората», които се установяват в България, едновременно се определят като полезни, допринасящи за етническата чистота на българската нация и същевременно се считат за откъснати от плътта, загубени за историческата диаспора. Второто е характерно особено за начина, по който самата диаспора възприема емиграцията на млади хора, завършили висшето си образование в България. Тук се корени и напрежението между интересите на диаспората в Бесарабия и на българската държава, която с политиката си за поощряване на обучението на бесарабски българи в България, я «обезкървява» (говори се за «изтичане на мозъци» в негативен смисъл). Следователно контра-диаспоричният процес не се възприема еднозначно от прародината и диаспората. За последната той е нежелан, тъй като води до нейното ерозиране, обезсилване, и унищожаване. Ето защо все по-често в медиите се чуват гласове, които призовават българската държава към по-голяма грижа и отговорност към българите, живеещи в Бесарабия.

От перспективата на времето и мигрантите, може да се разграничат два периода след 1989 г., които са свързани с различни нагласи и възприемане на миграцията. В първите години на прехода пътуването до България е патриотично, романтично, емоционално мотивирано като завръщане към Прародината, в Майка-България. Често е свързано с посещения на знакови места, чрез които бесарабските българи се чувстват приобщени към българската национална история: «Преди 15-16 години нашите българи отиваха в България като в Иерусалим, на поклонение! А сега това пътуване стана нещо обикновено»(Червенков: 2007).

През този първи етап установяването в България и придобиването на българско гражданство на символично ниво е обвързано с идеята за принадлежност към българския народ, към българската диаспора, с подчертаване значението на «завръщането в прародината» и в този смисъл може да се определи като контра-диаспоричен процес. Преобладаващата част от тези хора, избрали да се установят в България, са с българско самосъзнание, с интереси към историята на своя род, която ги свързва с българската нация; те желаят и се интегрират в нея. В интервюта някои подчертават, че се чувстват по-големи патриоти от българите («по българи от българите»).

«Аз съм горд, че ние бесарабските българи сме си запазили езика 200 г. след като сме се преселили. Сега виждам как българи, които са напуснали родината си само

преди 10 – 20 години говорят с акцент, а техните деца изобщо не говорят български. А ние от Украйна и Молдова идваме с едно чувство, че обичаме България» (М. Т.)

«Вече са минали 200 години, откакто моите деди са се преселили в Бесарабия, но са успели да съхранят у себе си българското и са ме възпитали така, че се чувствам горд, че съм българин. Цели четири години чакам за български паспорт, но и без него се чувствам българин и много мразя, когато ме сравняват с разни македонци, на които бързо им връчват българския паспорт, те веднага тръгват за чужбина и нерядко говорят срещу България» (Р. П.).

Както установяват изследователи на емиграцията от Украйна и Молдова към България, с времето ентузиазмът и емоциите отстъпват място на рационалния избор и мотиви и – бих добавила – диаспоричното отстъпва място на транснационалното. На микроравнище – за мигрантите, получаването на българско гражданство и установяването в България е рационален избор, мотивиран от: добри условия за получаване на висше образование, липса на езикова бариера, възможности за получаване на гражданство заради българския произход, по-добри възможности за професионално развитие или просто по-добър жизнен стандарт, «европейски паспорт» и възможност за пътуване, вкл. и следваща емиграция.

Както показаха моите наблюдения, чувството за принадлежност към българската диаспора в Бесарабия може да е силно, но отношението към България като прародина не доминира мотивацията за установяване (временно или постоянно) в България³. В този смисъл не можем да говорим за «завръщане» нито в прекия, нито в символичния смисъл на думата. В такъв случай надделяват мотивите, характерни за съвременните транснационални мигранти. Подобно на тях някои от бесарабските българи, установили се в България, не изключват възможността да заминат в трета страна, а България е просто част от разширяващото се транснационално пространство в наши дни. Голяма част от моите събеседници бяха именно такива хора – добре интегрирани или интегриращи се в българското общество, с двойно гражданство, множествена гражданска идентичност. Всички те – и онези, които можем да определим с категорията на контра-диаспора и другите, при които транснационалната мобилност е доминираща, бяха силно емоционално и дори носталгично свързани с родното си място – «най-хубавото българско село» – Кирсово, Валя Пержей, Голица. Както споделя един младеж, «и в Украйна, и в България се чувствам като у дома. Но вкъщи

---

³ Благодаря на д-р Мария Билга за помощта в осъществяването на тази част от теренното проучване.

се чувствам най-вече в моето село Голица – там, където няма асфалт; там, където има животни и водата е кладенчова; там, където майка ми пече домашен хляб, пия мляко, издоено току-що от кравата и ям домашно сирене».

Рива Кастрояно пише, че съвременните мигранти в Западна Европа обитават четири пространства, имащи различна сила за различните поколения емигранти: страната на произход, страната приемник, тяхното локално пространство и това на ЕС (Kastrovano 2002). За бесарабските българи в България, които можем да определим като първо поколение на контра-диаспора или като транснационални мигранти, движението между двете страни, между новото място в България и родното място в Бесарабия е станало неразделна част от техния начин на живот. Може би и заради това, на плаката за първия им събор е изобразено щъркелово гнездо. Надписът отстрани «Моя страна, моя България» трябва да ни подсказва, че гнездото е тук – в България. Но все пак зрителят знае – семейството живее и тук, и там (в родните места). Мобилността е част от неговия живот.

***

Изследването на бесарабските българи в България неизбежно поставя въпроса за принадлежността им към историческата диаспора. Ето защо подходът към и разбирането за диаспора и в частност за българската диаспора в Бесарабия има основополагащо значение за интерпретацията на миграциите, включително и към България, от нейна страна. Когато диаспората се анализира като конструирана етнокултурна общност, резултат от политическа мобилизация в транснационалните

мрежи, тогава и двете понятия – «диаспора» и «транснационална мобилност» – могат бъдат полезни като взаимно допълващи се в анализа на съвременните процеси.

Използвани източници

Воинская, М. 2007: Студентите бесарабски българи във ВТУ «Св. Св. Кирил и Методий» – между носталгията и адаптацията (опит за проследяване на етническото самоопределение). – В: Известия на Регионален исторически музей – Велико Търново, т. XII, с. 408–428.

Ганчев, А. 2006: Бессарабские болгары, обучающиеся в Болгарии в поисках идентичности. – В: Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали. Т. 9. Одеса: Друк, с. 265–274.

Ганчев, А. 2008: Българите от Украйна – студенти в България. Миграция или емиграция. – Български фолклор, № 1, с. 86–99.

Ганчев, А. 2009: Трудовые миграции из UA в EU. Европейские метрополии и украинские диаспоры. – Трудовая миграция: анализ эффективности и социальных последствий. Сб. научных работ. Международная научно-практическая конференция. МОН РФ, ГОУ ВПО „ДГУ”, СФ. Махачкала.

Михов, Георгиев (б. г.): Делжилери. Потомците разказват.

Червенков 2007: България ще загуби бесарабските българи. Интервю с проф. Николай Червенков на Петър Марчев. © Електронно списание LiterNet, 25.08.2007, № 8 (93), <http://litenet.bg/publish13/p_marchev/besarabskite.htm> (последно посетен на 2. 05. 2012).

Bauböck, R. 2010: Cold constellations and hot identities: Political theory questions about transnationalism and diaspora. – In: R. Bauböck and T. Faist (eds.) Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods. Amsterdam University Press, pp. 295–321.

Brubaker, R. 2005: The ‘diaspora’ diaspora. – Ethnic and Racial Studies, vol. 28, no.1, pp. 1–19.

Clifford, J. 1994: Diasporas. – Cultural Anthropology, vol. 9, no. 3, pp. 302–338.

Clifford, J. 1997: Routes: Travel and Translation in the late Twentieth Century. Harvard University Press.

Cohen R. 1997: Global Diasporas. An Introduction. University of Washington Press.

Glick Schiller, N. 2010: A global perspective on transnational migration: Theorising migration without methodological nationalism. – In: R. Bauböck and T. Faist (eds.) *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam University Press., pp. 109–131.

Hall, S. 1994: Cultural Identity and Diaspora. – In: P. Williams and L. Chrisman (Eds.) *Colonial Discourse and Post-colonial Theory: a Reader*. London: Harvester Wheatsheaf, pp. 392–401.

Kastroyano, R. 2002: *Negotiating Identities. States and Immigrants in France and Germany*. Princeton University Publ. Press.

King, Melvin 1998: Ch. King, N. J. Melvin (Eds.) *Nations Abroad: Diaspora Politics and International Relations in the Former Soviet Union*. Westview Press. Boulder, CO.

Kokot, Tölöyan, Alfonso 2004: Introduction – In: W. Kokot, K. Tölöyan, C. Alfonso (Eds.), *Diaspora, Identity and Religion*. Routledge, London.

Safran, W. 1991: *Diasporas in modern societies: Myths of homeland and return*. – *Diaspora*, vol. 1, no 1, pp. 83–99.

Safran, W. 2003: Deconstructing and comparing diasporas – In: W. Kokot, K. Tölöyan, C. Alfonso (Eds.), *Diaspora, Identity, and Religion: New Directions in Theory and Research*. New York: Routledge.

Sheller, M., J. Urry 2006: Mobile transformations of “public” and “private” life. – *Theory, Culture & Society*, vol. 20, no. 3, pp. 107–125.

Tölöyan, K. 1991: 'The nation-state and its others: in lieu of a preface', *Diaspora*, vol. 1, no.1, pp. 3–7.

Weinar, A. 2010: Instrumentalising diasporas for development: International and European policy discourses. – In: R. Bauböck and T. Faist (eds.), *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods*. Amsterdam University Press, pp. 73–91.

< <http://www.besarabski-bulgari.org>> (последно посетен на 12. 08. 2012).

<http://www.vestnikataka.com/?module=displaystory&story_id=55298&edition_id=950&format=html>(последно посетен на 5.03. 2012).

<<http://portal-bg1.ning.com/page/prvi-sbor-na-besarabskite>> (последно посетен на 2. 04. 2012).

<<http://www.dennews.bg/news/2010/9/24/256-500-000-besarabski-bulgari-izplashiha-london>> (последно посетен на 1.05. 2012).

<<http://www.desant.net/show-news/22353/>> (последно посетен на 17. 04. 2012).

<<http://portal-bg1.ning.com/page/besarabskite-blgari>> (последно посетен на 17. 04. 2012).